

MdV

Inleiding

2 scholen, 6 moskeeën, 7 kerken waar brand is gesticht, de mislukte pogingen nog niet meegerekend; vier agenten en een burger gewond, groeiende angst, verwarring en haat; dat is vooralsnog de trieste balans na de trieste moord op de heer Van Gogh. Als we in dit tempo doorgaan, hebben we straks nog slechts rokende puinhopen over. In de afgelopen dagen zijn we een paar drempels over gegaan, waar we maar beter halt voor hadden kunnen houden.

Waar zijn we mee bezig? Wat is er aan de hand? Waar gaat Nederland naar toe? Dat zijn de angstige vragen die mensen elkaar op straat stellen. Angst die ik mij goed voor kan stellen. Het zal je gebeuren; 's ochtends gewekt worden met schoten en hals over kop je huis uit te moeten. Ik heb er diep respect voor; voor de mensen die gisteren onverwachts hun huis uit moesten, maar goed gemoed en goed gemutst een dag elders hebben doorgebracht en geld hebben ingezameld voor de gewonde agenten. Het is een karaktertrek – de moed om je niet van de wijs te laten brengen – die ik ons allen toewens, nu en in de komende tijd. De rust om te aanvaarden wat moet, de moed om te veranderen wat kan, en de wijsheid om tussen die twee te onderscheiden.

Ik dank de kamer voor ernstige wijze waarop het debat is gevoerd; dank ook voor de steun die werd uitgesproken voor de brief. Het is inderdaad een moment om ons af te vragen waar zijn we mee bezig. Als coördinerend minister zal ik eerst ingaan op enkele algemene aspecten en vragen; daarna zal collega Remkes ingaan op de vragen rond de AIVD en het verkrijgen van inlichtingen, waarna ik afsluit met het beantwoorden van de vragen die op mijn terrein liggen.

Waar zijn wij mee bezig

Waar zijn **wij** mee bezig? Het is goed om bij die vraag stil te staan. Al een diverse malen hebben collega Remkes en ik u dit jaar in woord

en geschrift ingelicht over ontwikkelingen op het terrein van terrorisme en radicalisme in Nederland. Om dat ook een breder publiek duidelijk te maken, hebben we er bewust voor gekozen om de feiten in deze zaak zo open mogelijk te presenteren. Het biedt een niet dagelijkse inkijk in het doen en laten van diensten die iedere dag de veiligheid in dit land moeten bewaken en bevechten.

De moord op de heer Van Gogh was niet voorzien en is niet voorkomen, dat is waar. Maar alleen al bij de groep waar het relaas over gaat, is het gelukt mogelijk meerdere aanslagen te verstoren en te voorkomen. Voeg daar acties bij zoals die van gisteren in Den Haag of een maand geleden in Utrecht; voeg daar arrestaties bij zoals die al sinds juli voortdurend plaatsvinden, voeg daar de verhoogde bewaking en verscherpte controles, en het moge toch duidelijk zijn dat er juist met groeiende effectiviteit wordt gewerkt. Dat we vat kunnen en beginnen te krijgen op de dreiging van terrorisme en gewelddadig radicalisme. Daarom stemt het mij droef, dat bij een aanslag zoals die bij de heer Van Gogh, in de publieke opinie onmiddellijk de beschuldigende vinger wordt gericht op de diensten - AIVD, politie, OM. Het zal wel weer zijn misgegaan. De impliciete veronderstelling van blunderende diensten is ten ene male onterecht, misplaatst en on dankbaar. Op Ministers mag men afgeven - hoe onterecht vaak ook; die zijn vervangbaar. Maar in de huidige tijd past het niet om af te geven op de diensten; niet op de agenten die, naar blijkt, soms met gevaar voor eigen leven, terroristen moeten oppakken; niet op mannen en vrouwen, die soms met niet minder gevaar voor eigen leven, de inlichtingen verkrijgen die we nodig hebben; niet op al die functionarissen die, soms met grote creativiteit en inventiviteit, steeds weer oplossingen vinden en onder grote druk beslissingen moeten nemen waar anderen weken van vergaderen voor nodig zou hebben. Er moet verantwoord worden wat er is gedaan, natuurlijk; maar het moet vandaag primair gaan over hoe verder; hoe gaan we met de situatie om. Ik beluister dat ook in de reacties uit uw Kamer.

We hebben de kamer vanochtend breder ingelicht. Over het karakter van de dreiging waar we mee te maken hebben en over wat daar concreet aan gedaan wordt. Laat ik iedere illusie wegnemen dat dit een probleem is dat snel kan worden aangepakt; met wat krachtige acties, nog wat strafrecht en wat vreemdelingen eruit; dat er niet meer aanslagen kunnen zijn zoals de moord op Van Gogh of erger. Ik wou dat ik dat het Nederlandse volk kon beloven; maar ik kan het niet. De enige norm die ik mij kan en moet stellen, is; hoe kan het de volgende keer beter, hoe kan wat we hier geleerd hebben ertoe leiden dat we de volgende keer nog beter zijn voorbereid, nog doeltreffender optreden en de schade nog beter beperken.

Vandaar dat het kabinet naar aanleiding van eerdere aanslagen, een groot aantal maatregelen heeft getroffen. Vandaar dat het kabinet ook nu weer maatregelen voorstelt. We zullen moeten blijven leren. Wanneer houdt het op, komt de rechtstaat daardoor in het geding? Ik weet niet wanneer het zal ophouden; wanneer houdt leren op? Maar een ding weet ik wel; de rechtstaat is pas echt in gevaar als we krampachtig vasthouden aan wat we in andere tijden onder andere omstandigheden hebben besloten en de mensen moeten antwoorden dat we geen oplossing hebben voor hun nood en problemen, omdat het niet past in de gestelde regels. Dan biedt de rechtstaat net zoveel zekerheid als een ijsschots die richting het zuiden afdrijft in een woelige zee. Maar dat betekent niet dat het recht altijd moet wijken voor effectiviteit en voortvarendheid. Als we in deze strijd niet vasthouden aan elementaire waarden en ons rechtsgevoel, dan hebben we die strijd op voorhand verloren en gecapituleerd voor de barbaarij die we bestrijden.

Waar zijn we mee bezig

Dat alles geeft antwoord op de vraag waar zijn *wij* mee bezig, maar niet op de vraag waar zijn *we* mee bezig. Mensen vragen in verwarring na de moord: wat is er verandert in Nederland. Maar niet de moord maakt Nederland minder leefbaar, minder tolerant, minder saamhorig. De wijze waarop we met die moord omgaan en met de

dreiging van radicalisering die daarachter vandaan komt, die kunne dat veranderen. En de reactie liegt er vooralsnog niet om. We zijn allemaal bang voor gewelddadige islamitische radicalen; maar wie de moskeeën kerken en scholen in brand steekt, is niet minder radicaal, niet minder een gevaar voor het samenleven. Zo er ooit reden was om vastberaden, met besef voor gemeenschappelijke verantwoordelijkheid een dreiging het hoofd te bieden, dan nu. Ruzie, haat, wederzijdse achterdocht en geweld; het is allemaal eenvoudig begonnen en aangesticht, en er zijn altijd wel krachten die er belang bij hebben om het gaande te houden of aan te wakkeren. Oorlogen beginnen en winnen is relatief eenvoudig; maar ze beëindigen, vrede stichten en die vrede vervolgens duurzaam bewaren, dat is de kunst. Dat vergt een overheid; maar vrijheid, veiligheid en vreedzaam samenleven zijn niet primair de vrucht van wetten, politie en justitie, doch van saamhorigheid, wederzijds respect en de verantwoordelijkheid die we bereid zijn jegens elkaar te aanvaarden. Dat besef dreigen we kwijt te raken. We laten onze agressie steeds vaker ongeremd de loop – verbaal of fysiek – op straat, in het verkeer, in huis, op school, op het werk, en ook in het publiek debat. Men draait er de hand niet voor om bevolkingsgroepen als achterlijk, mensen minderwaardig en overheden als onbenullig af te schilderen. Het gaat niet over de vrijheid van meningsuiting en het vrije woord dat de mond wordt gesnoerd. Maar die vrijheid geldt tegenover de overheid; zij is geen vrijbrief om elkaar onderling remmeloos te kwetsen, te beledigen en kritiek te oefenen. Het wordt makkelijk een spiraal, waarbij iedere agressie, ieder geweld en iedere aantijging met minstens gelijke munt moet worden terugbetaald.

Vrijheid kan alleen duurzaam gedijen als zij gepaard gaat aan verantwoordelijkheid. Strafrecht is nodig. Vandaar dat, zoals in de brief aangegeven, voorstellen worden bezien om de fundamentele waarden in de samenleving beter te beschermen en het zaaien van haat en angst beter te weren. Maar de bescherming van de wet geldt voor ieder. Vrijheid blijft uiteindelijk in de eerste plaats een kwestie van

hoe we met elkaar omgaan, over elkaar spreken, elkaar behandelen, elkaar respecteren. Taboes, normen en gewoon fatsoen in de onderlinge omgang, het zijn de dijken waarop we in Nederland door de eeuwen altijd een polder van verdraagzaamheid hebben geschapen in wat vaak een wereld van tumult was. Maar hebben we die dijken niet verwaarloost in een wereld waarin onverdraagzaamheid, angst voor anderen, en gebrek aan wederzijds respect toenemen. Dhr Van Aartsen heeft geheel gelijk als hij stelt dat het Islamitisch radicalisme niet het resultaat is van verruwing in de samenleving, van het klimaat. Maar dat geldt niet voor de reactie na de moord. Als we de spiraal van toenemende spanning, van wederzijdse wantrouwen, discriminatie en achterdocht willen doorbreken, dan zullen we die dijken weer moeten onderhouden willen we de stormtij keren.

In oude tijden riepen we in tijden van gevaar het dijkleger op; het dijkleger dat is de bevolking. Ook nu is het dijkleger weer nodig. Laat ieder van ons in deze dagen eens even stil staan bij waar we mee bezig zijn; onszelf bezinnen op wat we het spel zetten en wat we dreigen te verliezen. Misschien moeten we daar een gemeenschappelijk moment voor kiezen. Na de moord in Beslan nam in Italië een onbekend iemand het initiatief om via SMS zijn kennissen op te roepen 's avonds een kaars te branden; en binnen een dag had half Italië 's avonds een kaars achter het raam. Zo kunnen mensen zelf wat doen; een stem laten horen, verantwoordelijkheid nemen; zelf een daad stellen.

MdV

De brief ontmoet algemene steun. Ik onderken dat wel dat er kante-tekeningen bij zijn geplaatst en dat met name dhr Van Aartsen en dhr Bos constateren dat de internationale dimensie geheel is vergeten. Dat laatste bestrijdt ik. De brief betreft echter de moord op Van Gogh en de maatregelen om radicalisering in Nederland in te dammen. De noodzaak van internationale samenwerking bij de bestrijding van terrorisme en islamitisch radicalisme wordt echter ten volle onderkend. Vorige week vrijdag werd in de ER het meerjarenprogramma van de Europese Unie aanvaard, dat door ons beide samen met college Verdonk werd voorbereid. Ook aan de vreemdelingrechtelijke dimensie van de bestrijding van radicalisme, ligt die erkenning ten grondslag. Mogelijk heeft dhr Van Aartsen er over hen gelezen, maar daarin wordt wel degelijk over de uitzetting gesproken en de mogelijkheid van aanscherping van de glijdende schaal bij misdrijven en inbreuken op de openbare orde.

Dhr Wilders heeft het kabinet terughoudendheid verweten. Ik meen dat als we iets hebben laten zien, dan is het geen terughoudendheid. Het is ook niet zo dat we pas aan radicalisme als voedingsbodem zijn gaan denken na de moord vorige week. Al in de brief van 10 september werd daar op gewezen. In die brief werd een nadere aparte nota daarover aangekondigd.

Overgang naar brief:

Brief is unicum, grote openbaarheid (is nieuwe politiek?)

Belangrijke conclusies:

Belangrijke maatregelen:

Overgang naar specifieke vragen